

Η 9^Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΟΥ ΜΠΕΤΟΒΕΝ

Την ωραιότερη κατακλιδα των φετινών θερινών συναυλιών της Κρατικής μας όρχηστρας στο Ήρωδο του 'Αττικού άπετέλεσε ή έκτέλεσις του μνημειώδους αυτού έργου που την παρκολόθησαν σέ δύο έκτέλεσις την 24ην και 26ην Αύγουστου δλοι οι φιλόμουσοί μας. Για τό έργο αυτό που είναι ένα από εκείνα στά όποια ή μεγαλοφυία του Μπετόβεν είναι τόσο έκδηλη ώστε να κρατή δέσμευσε σέ μία ελληνική κατά- νυ και τόσος πιδ άνίδεους άπό μουσική έχουν γραφεί τόσα και τόσα που θά μπορούσαν να άποτελέσουν μία δλόκληρη βιβλιοθήκη. Οι μεγαλύτεροι μουσικοί, δλοι οι μουσικολόγοι, οι κριτικοί, οι αισθητικοί (ένας άπ' αυτούς είναι και ό μεγάλος πολιτικός της Γαλλίας 'Εβουάρδος 'Ερρίω που τό περίφημο έργο του για τή ζωή και τό έργον του Μπετόβεν άφιέρωνει ένα μεγάλο κεφάλαιο για τήν 9η), άσχολήθηκαν διά μακράν με τό μεγαλόурηγμα αυτό τό τίτλων. Και ένως γίγαντας σάν τόν Βάγνερ τό χαρακτηρίζει με αυτά τά λόγια: «Είναι άδύνατον ποτέ τό έργον ένός διδασκάλου να συναρπάσει με τόσο μαγευτική, τόσο υπεράνθρωπη παντοδυναμία τήν καρδιά «μαθητού» όσο αιχμαλώτισε τήν ψυχή μου ή μουσική της 9ης Συμφωνίας». Και ήταν ήδη τότε ό Βάγνερ ένως δίσσημος καλλιτέχνης. Διευθυντής της Βασιλικής Σαξωνικής όρχηστρας. Θεωρούσε σάν ένα μεγάλο όνειρο της ζωής του να άνεράσει αυτό τό έργον και τό πραγματοποιήσε τήν άνοιξη του 1846 (η- λαδή 20 χρόνια μετά τήν πρώτη του έκτέλεσι ζώντος του Μπετόβεν) άφου έργάσθηκε άκαταπόντητα έναν δλόκληρο χειμώνα για να προετοιμάσει και τις ελάχιστες λεπτομέρειες της έκτέλεσώς του.

Ύστερα άπό όλην αείη τήν όμολογία (δέν είναι λιγότερο ελλοβακά τά όσα γράφουν για τό έργο ένως Μπερλιός, ένως Σούμαν, ένως Νε' Έντ) και τόσοι δλοι που τό λέγονά τους είναι πάντα ζυγιόμενα, σοφά και βαθειά ειλικρινή), σκοπός τό σημειώματός μας αυτού δέν είναι παρά να ξανασημώσαμε σέ γενικές γραμμές ποιά είναι τό περιεχόμενό του και ύπο ποιες συνθήκες έγινε ή κυκλοφορία ένός τέτοιου έργου που ή έκτέλεσις του σέ όλα τά μεγάλα μουσικά κέντρα θεωρείται σάν μία ιεροτελεστία στήν όποια ηγαλιώνουν με κατά- νυ δλοι οι πιετοί σάν στο πιδ άγνό μουσικό άνα- βάπτιμα.

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΙΣ

Κατά τήν πρώτη περίοδο του δημιουργικού του έργου ό Μπετόβεν έγραψε συνθέσεις έπί συνθέσεων, άποτυπώνοντας σάν με μία μονοκονδυλιά δ,τι τοβ ένέπνεε τό άλλάγη μουσικό του ένστικτο. Σέ μία νυχτιά και μόνον είχε σκισάσει τά πρώτα 6 κουαρτέτα του. Κατά τή δεύτερη του περίοδο που είναι και ή πιο δημιουργική δέν άρνείται πιά σ' αυτό τόν όκρατό του αούθηρητισμό. Ζυγίζει και ξαναζυγίζει τά πάντα και κατά τόσος μικρούς περιπτώσεις του στήν έλοχή άναπο- λεϊ τό δ,τι σκισάσει, άναθερεί τήν γενική του άρχι- τεκτονική, δίνει συχνά άνανεαμένη μορφή στό θέματά του, ξαναδουλεύει στο μυσλό του τήν άνάπτυξί τους, τήν γενική συμμετρία και τις άναλογίες ένός δλόκληρου έργου και εκεί κοντά στά δέντρ.1 που τά λάτρευε, όταν

πειθόταν πός βρήκε ποιά πρέπει να είναι ή τελική του μορφή τήν άποτύπωνε όριστικά πάνω στο πεντάγραμμο γυρίζοντας στο έρημητήριο του. Όλη αείη τήν κυοφο- ρία τή βλέπομε π. χ. στα διάφορα σκίτσα της 5ης του Συμφωνίας που πήραν άρκετές τροποποιήσεις και πα- ραλλαγές ως που να άποτελέσουν τή σποδυλική στή- λη του άθάνατου έκείνου συμφωνικού του έργου. 'Η Ίδια μουσική κοσμογονία που έδίδεμε δλόκληρη τή σκέψι του γινόταν κάθε φορά που έργραφε και τις άλ- λες του Συμφωνίες και τά τόσα άλλα μεγάλα έργα του.

Μία δλόκληρη δεκαετία είχε περάσει άπό τότε που γράφθηκε ή 8η του Συμφωνία ως τήν έποχή που προ- τοπαίχθηκε ή 9η. Σ' αυτό τό διάστημα οι μεγάλες ψυχι- κές δοκιμασίες, οι συνεχείς έναντιότητες και τά βάσανα που όπέστη, ίδια άπό τήν κακή διαγωγή του άνάξιου άνειψιδ του Κάρλ, άντι να τόν λυγίσουν άπ' έναντίας έχαλύβωσαν τή θέλησή του για τήν συνέχισι της δη- μιουργίας του με μία άνανεαμένη μάλιστα τεχντρο- πία και πιδ έξουλωμένη άκόμη σκέψι. Τήν έποχή έκεί- νη, έκτός άπό άλλα μνημειώδη έργα όπως τά τελευταία του κουαρτέτα (που περιέχουν μέρη που δίνουν αλη- θινούς δραματισμούς τό υπερίπταν), τις τελευταίες του Σονάτες για πιάνο, τήν λειτουργία εις ρέ κ.λ. π. είχε πάντα μπροστά του όλα τά στοιχεία της μεγάλης Συμφωνίας που έσχεδίαζε να γράψι σέ καινούργιο πλαίσιο με καινούργιες προοπτικές. Τώρα όμως—έμα- στε πιά στη 3η περίοδο της δημιουργίας του— άποτρα- βηγμένος πιά άπό τήν κοινωνία λόγω της πλήρους κου- φημάρως του, πιδ άπαιτητικός άκόμη άπέναντι τουβ έαυτου του για δ,τι άφορά τήν αληθινή και τή μεγάλη τέχνη, αισθανόταν τήν άνάγκη ή κυοφορία του έργου του αυτού να είναι άκόμη πιδ μεκρυσά και έπίμονη, δ,τι πιδ να βρη και να βάλη στήν ψυχή του μέσα τήν τελεω- τική και όριστική του άποτύπωσι. 'Η σκέψις του να περιλάβη—για πρώτη φορά—και φώνητικό μέρος του ήλ- θε γράφοντας τά πρώτα τά καθωρώς συμφωνικά μέρη του έργου μέσα στα όποια αισθανόταν κανείς σάν ένα προαισθητή, σάν μία ψυχική του παράρρηση να μετα- χειρισθη και φωνές. 'Υπήρχε έξ άλλου στο ύποσυνεί- δητό του και παλώς του πόθος να μελοποιήσι έκεί- νους τόσος θεϊκής έμπνεύσεως στίχους του Σίλλερ που άρχίζουν: «Ω! χαρά, θεϊκή στίβα κόρη τών 'Ηλσίων. Μπαίνουμε μεθυσμένοι άπό τή μαγική φωτιά σου μέσα στο ίερο σου όδυτο...».

Και γράφθηκε και παίχθηκε για πρώτη φορά τό 1826 στη Βιέννη ή 9η Συμφωνία μέσα σέ μία άτμόσφαιρα πρωτοφανούς συγκινήσεως και ένθουσιασμού. Όλος ό κόσμος έκανε τις πιδ άποθεωτικές έκδηλώσεις στο συνθέτη, που καθήμενος στο μέσο της όρχηστρας παρ- κολουούσος άμιλητος τήν έκτέλεσι του έργου του, χωρίς να μπορεί πιά να άκούη άλλό μόνο να αισθάνεται τούς θεϊκούς ήχους που είχαν βγει άπό τό μυσλό και άπό τήν ψυχή του. Αληθινή φρενίτις έπικολούθησε τήν έκτέλεσι αείη στήν όποια είχαν λάβει μέρος οι κορυ- φαιότεροι τών μουσικών της Αύστρίας.

Τό ίο μέρος, τό Συμφωνικό αυτό μεγαλόурηγμα

είναι γεμάτο από τόν μουσικό του εκείνον που γέμιζε την ψυχή του την εποχή εκείνη όπως τόν αισθάνεται κανείς με εκείνο τό άφαιτης μεγαλοπρέπεις ερωτηματικό του Ιου θήματατος με την κατιούσα τετάρτη και την άναστροφή της εις πέμπτην, που παρνεί τόσο εύλωτα από τό κουαρτέτο σε όλη την όρχήστρα. Ή μουσηριακή άτμόσφαιρα του έργου βασταί καθ' όλη τη διάρκεια της Συμφωνικής μεγαουργίας τών τριών πρώτων του μερών άκόμη και στόν Ιλιγγο εκείνου του Σκέρτσου που παρά τό καθιερωμένα πέρνει την θέσι 2ου μέρους της Συμφωνίας.

Και ύστερα από εκείνο τό βαθυστόχαστο και συγκλονιστικό ρεσιτατιβό τών μπάσων της όρχήστρας στό 4ο μέρος του έργου, που σάν να μάς ζητούν να έκφράσωμε πύο συγκεκριμένα τούς γεμάτους από πόθο απολυτρώσεως χρομούς τών, έρχεται πρώτα και τόσο ύποβλητικά ένα σόλο του βαθυφώνου που μάς λέει: «Ω φίλοι, άς άφίσωμε αυτούς τούς τόνους κ' άς τραγουδήσωμε πύο εκάριστα και πύο χαρούμενα». Και παρακάτω, άφου ή χωρωδία μάς δώση σε μία άτμόσφαιρα γαλήνης και ευδαιμονίας τις ώριές της άουστροφής γιά την χαρά και την αγάπη και άφου τό κουαρτέτο τών σολιστ του τραγουδιού μάς χαρίση σε ένα αίθερίας έμπνεύσεως σόνολο την πύο ώμορφη συνέχισι στην ίδια άτμόσφαιρα, τό έργον τελειώνει με μία μεγαλόπρητη και θεϊκής έμπνεύσεως άνάσσι χωρωδίας και όρχήστρας σε έναν πανανθρώπινο ύμνο άδελφοσύνης και αγάπης.

L' ALTERA PARS

Όπως και στην εποχή του «του έξοστρακισμού του Άριστέιδου ό αγαθός εκείνος πολίτης που πήγαινε να καταθέση τό καταδικαστικό του διστρακο όταν ρωτήθηκε τό γιατί, έβήλωσε, πώς δεν είχε τίποτε με τόν άνθρωπο ούτε καν τόν έγνωρίζε άλλα βαρέθηκε πιά να άκούη να τόν άποκαλούν «ό δίκαιο Άριστέιδης» έτσι και ή 9η του Μπετόβεν ύστερα από την άτελείωτη γι' αυτήν ύμνολογία δεν μπορούσε παρά να περάση κατά καιρούς και από τό κριτήριο εκείνων που θα έψαχναν να βρούν και «κουσούρια». Οι σκεπτικιστάι, οι άψήκοροι, οι θεωρώντες ως κατωτέρητα τό να άκολουθούν σάν πρόβατα όλους τούς μεγάλους ύμνητάς, εύρισκαν και τρωτά στό έργον όχι με κίνητρο τό να μειώσουν την έπιβόλη της μεγαλοφυίας του Μπετόβεν, άλλα περισσότερο γιά να ποζάρουν ως προσοπιστάι της άγνότητος του σούλ με την όποία είχε γράψει όλες τις προηγούμενες Συμφωνίες του, της άγνότητος της έμπνεύσεως που μάς δείχνει με την άπέριτη εκείνη αρχιτεκτονική της 5ης του Συμφωνίας (του Πεπραμένου) με τη ρέουσα εκείνη άπεικόνισι τών αισθημάτων του ανθρώπου μπρός στις καλλονές της φύσεως που τόσο άνεπιτήδευτα ζωγραφίζεσαι στην 6η (την Ποιμενική), άλλες άλλως τε και σε όλες του τις άλλες Συμφωνίες όπου ό Μπετόβεν που έλάτρευε την όργανική μουσική ήξερε να βγάξη από κάθε όργανο τό ύμνηστον της έκφραστικής του δύναμης. «Έτσι γιά πολλούς «πουριτανούς» της αισθητικής ή προσθήκη και φωνητικό μέρους στην 9η Συμφωνία θεωρήθηκε σάν μία έκτροπή από ό,τι είχε

καθιερώσει ό ίδιος ως άγνό και καθάριο πλάνο μιας Συμφωνίας όπως τό βλέπομε σε όλα αυτά τό έργα του που καθιερώθηκαν και παρμέναν άθάνατα.

Στις στενόκαρδες αυτές άλλα όχι άμοιρες καλής πίστεις έπιβολές θα έπρεπε κανείς να άντιτάξη, ότι κάθε έργον μεγαλοφυίας, σάν την 9η, πρέπει να κρίνεται αυτό και καθ' έαυτό άν έχη μεγαλείο, ελικρινεία έμπνεύσεως, άγνό περιεχόμενον και όλα τα στοιχεία μιας τεχνικής άριότητος και αισθητικής έπιβολής.

Την εποχή που γράφη, οι τόσο σκληρές ψυχικές δοκιμασίες που είχε περάσει ό Μπετόβεν είχαν έπιδράσει βαθεία στην ψυχολογική κατάρτασι και του άνθρώπου και του καλλιτέχνη. Στά έργα του αυτής της εποχής βλέπει κανείς τόν δημιουργό άφ' ενός με τη βαθεία που πιστι στην θεική παντοδυναμία άφ' έτέρου στόν άνώτερο προορισμό της άσθαστης του τέχνης που ήξερε καλά τη δύναμη της, άλλα και πού την ήθελε πάντα άνεξάρτητη από κάθε δεσμό από κάθε πρόληψη.

ΤΟ ΜΕΓΑΛΕΙΟ ΤΗΣ 9ης

«Έτσι άν τό πλάνο της 9ης είναι διαφορετικό από τό καθιερωμένο γιά τις άλλες του Συμφωνίες, αυτό έγινε από μια άδρητη ψυχική ανάγκη γιά τό δημιουργό που ήθελε να μιλήση διαφορετικά σ' αυτό τό έργο του όπως μάς τό δείχνει και σ' αυτό τό καθαρώς συμφωνικό του μέρος όπως μάς τό δείχνει και σ' εκείνο τό βαθυστόχαστο και ούράνιο του άντάτζιο. Ή γάρχουν βέβαια πρώτα αίθεριο φρασολογικό κάλλος στα άργά μέρη και της 4ης και άλλων του Συμφωνιών, άλλα στην 9η ξεπερνάει τά όρια κάθε ανθρώπινης εκδήλώσεως που μπορεί να έχη μέσα της και κάποιο σπόρο φιλαρεσκείας κάποιο κίνητρο έπιβείξεως. Έδώ άνεβαίνει σάν από Όλύμπια σκαλοπάτια σε μία πύο θεϊκή άτμόσφαιρα και φθάνει σε μία υπερκόσμιου μεγαλείου ψυχική άνάσσι. Και άφου με τη Συμφωνική μεγαουργία και τών τριών πρώτων μερών άρθώθηκε μπροστά μας τό θαύμα της άούγκρητης έμπνεύσεως του, στό 4ο μέρος, μετά τό συγκλονιστικό εκείνο ρεσιτατιβό, μπαίνουμε με τα άπολύστερα άλλα τόσο άούγκρητα έκφραστικά μέσα σε μία άτμόσφαιρα Δελφικού μυστηρίου όπου θα αισθανθοΰμε να βγαίνωμε, ίδια από τα μπάσα, οι χρομούι εκείνοι που κάνουν τόσο έκδηλη τη θέλησι του σονέτου να δώση με τό φωνητικό πιά στοιχείον τό έξοπασμα της άνοκοφισέως και της παρηγορίας που θα άποτελήσι ό πνανθρώπινος εκείνος ύμνος γιά τη χαρά που γράφει πάνω σ' αυτούς τούς ύπερχοχους υτίχους του Σίλλερ. Ή αγάπη και άδελφοσύνη όλων τών λαών είναι τό εισαγωγικό εκείνο πού στην ψυχή του Μπετόβεν βρίσκει την πύο ζωντανή άπήχησι και του δίνει σάν με θεϊκή παρόρμησι τη δύναμι να γράφη εκείνη την έκπάγλου κάλλους κατακλειδα της 9ης του Συμφωνίας που θα είναι πάντα τό πύο εύλωτο κήρυγμα γιά μια άληθινή και ελικρινή παγκόσμια συνενόηση και πού θα δινή σε όλη την πολιτισμένη ανθρωπότητα το ψυχικό εκείνο άναβάτημα στόν τόσο ποητό δραματισμό μιας άδιατάκτης παγκόσμιας ειρήνης με τα άτίμητα αγαθά της γιά όλο τό ανθρώπινο γένος.